

nog problema, obazriv prema književnoistorijskim i teorijskim uopštavanjima, poznavajući dobro zasluge i zablude svojih prethodnika, Schmaus je izgubio bitku sa vremenom: baveći se bezmalo četrdeset godina usmenom poezijom, bogat iskustvom i akribičan, nije stigao da na osnovu sopstvenih istraživanja formuliše sintezu, iako se njeni obrisi naziru.

Priredivač ovog izdanja, Peter Rehder, dobro je obavio svoj posao. Uobičajeni princip hronološkog redosleda u publikovanju radova svakako je i u ovom slučaju bio opravdan, dok je grupisanje prema jezicima na kojima su pojedini radovi objavljeni formalno i uslovljeno je praktičnim razlozima. Bibliografija Schmausovih knjiga, rasprava, članaka, prikaza i prevoda skladno dopunjuju celinu izdanja.

Marija KLEUT

LEOPOLD KRETZENBACHER,
Südost-Überlieferungen zum Apokryphen »Traum Mariens«, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, Jahrgang 1975, Heft 1, München 1975, 170 str. + 8 tabla.

»Djelo Leopolda Kretzenbachera metodički se temelji na svijesti o uzajamnoj kulturnoj povezanosti svih evropskih naroda.« Te su riječi bile napisane prigodom 60-godišnjice života Leopolda Kretzenbachera, a koliko su istinite i kako dobro pogađaju srž njegova znanstvenog naslovanja, dokazuje i knjiga na koju kanimo ovdje upozoriti. Riječ je o monografskoj studiji o apokrifnom Marijinu snu u predanju jugoistočnih evropskih naroda, naoko sporednom motivu, koji ipak otkriva kako su čvrste i duboke — prostorne i vremenske veze — među kulturama evropskih naroda.

Apokrifni Marijin san dobro je poznat u tradiciji zapadnoevropskih književnosti. Prema istraživanjima Mathilde Hañn, koja je pojavu Marijina sna

obradila u zapadnoevropskoj, srednjoevropskoj i istočnoevropskoj pučkoj predaji, proizlazi da izvorište ovome apokrifu treba tražiti negdje u gornjoj Italiji, vjerojatno u 14. st., a odatle se u pedesetak redakcija, što u prozi što u stihovima, proširio na ostalu Evropu. (Spomenimo odmah da je nekako u isto vrijeme kad je tiskana knjiga L. Kretzenbachera dva novopronađena talijanska teksta Marijina sna obradio Luigi Banfi: **Due redazioni quattrocentesche del Songo di Maria**, Lares XLI/2, 1975, str. 199—207).

Problematiku apokrifnog Marijina sna obradio je prof. Kretzenbacher u svojoj knjizi u zasebnim poglavljima prema pojedinim narodima jugoistočne Evrope, dakle prema jezičnoj, ali i prema sadržajnoj strani apokrifa (str. 3—162). Tekstovi Marijina sna uključeni su u samu raspravu, a nakon izvornog teksta na pojedinom jeziku dodan je i njemački prijevod. U tekstu se nalazi i 16 snimaka, a na kraju knjige, iza kazala u kojem su abecednim redom zasebno navedene osobe, mjesta i stvari o kojima je u knjizi riječ, nalazi se i 10 snimaka na finijem papiru.

Kao polazište uzeo je autor crkvenoslavenski tekst Marijina sna iz rukopisa sačuvana u srpskom manastiru Hilandar na Atosu. Izvornik je pisan poluustavnom ćirilicom, crkvenoslavenski s dosta rusizama, negdje početkom 19. st. I u motivima i u jezičnim formulacijama tekst je bliz krugu duhovnih stihova i proznih sastavaka kakvih je mnogo poznato iz Rusije u 19. st. Struktura je ovih sastavaka pretežno ovakva: 1. epski uvod: Marija u dubokom snu (ili polusnu) u Jeruzalemu (ili na Maslinskoj gori ili u Betlehemu) sniva san; 2. Krist joj pristupa i pita je o snu, a ona mu u strahu priznaje da je snivala o njegovoj budućoj muči; 3. Krist je uvjerava da je taj san istinit i da će on kroz te muke doista proći; 4. Krist obećava da će onaj tko bude taj san čitao, prepisivao i molio biti pošteđen vremenitih i vječnih muka, obećava dakle zaštitu na ovome i na drugom svijetu. — Ovoj osnovnoj shemi apokrifa dodani su u pojedinim varijantama drugi motivi.

Posebno su karakteristična obećanja (u različitim varijantama one se sadržajem veoma razlikuju) onima koji budu čuvali primjerak tog sna. Stoga

u ovom slučaju nemamo samo apokrifni tekst nego je to također amulet. Vrijedna je pažnje autorova opaska s obzirom na velik izbor imena kojima se u amuletu označava zlo (zlo, demon, duh lukavi, bijes nečisti itd.); autor smatra da je u tako obilnom nabranjanju elemenata zla »moguće naći odjek starih dualističkih predodžbi« (str. 30).

Motiv Marijina sna nalazimo u bugarskom narodnom pjesništvu, no ondje je uklopljen i motiv drveta koje raste iz Marijina srca. Srodna je tome i jedna srpska narodna pjesma što ju je zabilježio Vuk St. Karadžić (**Srpske narodne pjesme**, 5, Beograd 1898, str. 104). Autor podrobno istražuje podrijetlo motiva drveta u ovom apokrifu. Čini mi se da s pravom izvor motiva traži u srednjovjekovnih mistika i vizionara, i ovaj motiv ne stoji u nekom odnosu prema budućim Kristovim patnjama. Inače, posebno iznenađuje činjenica da je apokrif o Marijinu snu i danas religiozno štivo među pravoslavnim Srbima i Makedoncima, i da se nosi kao amulet. Autor navodi dva srpska izdanja, jedno iz 1968, drugo vjerojatno iz 1970, u kojima tekst Marijina sna dolazi uz druge molitvene tekstove. U jednoj obradbi Marijina sna, tiskanoj 1974, umetnut je u preporučavanje sna i oveći katchetski umetak o posljednjoj večeri. U Skoplju je izdan na makedonskom jeziku 1973.

Mal molitvenik i sonet na presvetata Majka Božja. Osim ovih mladih pregradbi autor posebno navodi jednu kraću varijantu Marijina sna s kraja 16. st., što ju je izdao Lj. Stojanović, vrlo blisku istočnoslavenskim proznim tekstovima Marijina sna. Ovome bih dodao da je ovoj varijanti tekstualno blizak dosada nezapaženi Marijin san u jednom ćirilskom zborniku srpske redakcije iz sredine 18. st., što se čuva u Nacionalnoj biblioteci u Beču (Cod. slav. 120, ff. 188b—197b; usp. G. Birkfellner, **Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich**, »Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften«, Wien 1975, str. 302).

Iz hrvatske pučke tradicije dva su Marijina sna, prema podacima u Kretzenbacherovoj knjizi, objavljena i obrađena u etnografskim publikacijama; jedan je od njih iz Samobora, a objavio ga je M. Lang (»Zbornik za narodni život i običaje«, XVII/2, 1912), drugi je izdao I. Franić (»Vjesnik Etno-

grafskog muzeja«, I, 1935). Ovaj drugi tekst osobito je karakterističan po nabranjanju različitih Kristovih patnja i po pismu kojim se jamči autentičnost obećanja danih čitateljima Marijina sna. Po oba ova elementa naš se tekst približava srednjoevropskim sličnim tekstovima. U bilješci pod crtom autor navodi tekst pisma u jednom njemačkom minhenskom rukopisu iz 15. st. (v. str. 87—88). Gdje je nastala kompilacija ovog Marijina sna, nije lako reći. Želim upozoriti da je na našem području, također u amuletskim tekstovima, pismo pape Lava caru Karlu poznato iz jednog glagoljskog rukopisnog molitvenika Gašpara Vnučića iz 1568. uz druge tekstove koji pretežno imaju karakter molitava, zaklinjanja i čudotvornih zapisa (v. Vj. Štefanić, **Glagoljski rukopisi otoka Krka**, »Djela JAZU«, knj. 51, Zagreb 1960, str. 425—429), i u jednom mladem rukopisu iz 18. st. (v. Vj. Štefanić, **Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije**, I, JAZU, Zagreb 1969, str. 174). Poznato je i nekoliko starijih tiskanih izdanja Marijina sna.

Na slovenskom području sačuvan je Marijin san u stihovima, u nekoliko varijanata. Po unutarnjem sastavu ovi su tekstovi srodni susjednima hrvatskim tekstovima, a jednima i drugima pojedini elementi vuku korijen iz mističnih vizija.

Premda nije utvrđen grčki (bizantski) izvor slavenskih varijanata Marijina sna, nisu dapače uopće poznati stariji grčki tekstovi, u grčkom narodnom pjesništvu poznate su pjesme o Marijinu snu (autor navodi dvije). Poznata je i rumunjska preradba pjesme, koja je — kao i ostale o kojima je bila riječ — služila kao amulet. Međutim, i danas se na grčkom tiskaju različite apokrifne knjižice, tekstualno vrlo srodne Marijinu snu, i upotrebljavaju se kao nabožno štivo. Zanimljivo je i to da se preko grčkih radnika u Austriji i Njemačkoj u njemačkom prijevodu širi jedan spis u kojem su spojena tri apokrifa. Spis se širi u obliku »lanca«, tj. onaj tko dobije pismo dužan ga je prepisati i slati dalje.

U završnom poglavlju autor se osvrće na proštenište »Maria Traum« u istočnoj Bavarskoj i upozorava na dva nedatirana njemačka teksta Marijina sna iz Böhmerwalda.

Teško je upozoriti na sve ono zna-

čajno što ova opsegom nevelika knjiga pridonosi upoznavanju apokrifnog Marijina sna, motiva koji i danas živi u pučkoj pobožnosti i predaji. Još su dragocjenije napomene koje otkrivaju izvore i utjecaje iz kojih je tekst sa svim svojim pojedinostima proizašao, kao i upozorenja o odrazu ovog apokrifna u likovnoj umjetnosti. Možemo tek požaliti što se u crkvenoslavenski tekst apokrifna (usp. str. 12—16 i 81—82) potkralo dosta pogrešaka. Ova je knjiga također poticaj da se obrade i naši domaći slični tekstovi. Samo u hrvatskoglagoljskoj pismenosti ovakvih zapisa ima znatan broj; tek su neki od njih objavljeni, dok drugi još uvijek čekaju svoje obrađivače.

Josip TANDARIĆ

ZVERINICE IZ REZIJE, Ujel in udomaćil MILKO MATIČETOV, S podobami približala ANČKA GOŠNIK-GODEC, Mladinska knjiga, Založništvo tržaškega tiska, Inštitut za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, Ljubljana—Trst 1973, 243 str.

Znani slovenski sakupljač i proučavačelj usmenoga stvaralaštva Milko Matičetov ponovno nas je obveselio vrijednim prilogom. Ovoga puta pripovijestima o životinjama: izvornim, svježim i nadasve zanimljivim. Za *Zverinice iz Rezije* autor je u godini 1974. dobio zasluženo priznanje — Levstikovu nagradu, a i pozitivne ocjene stručne kritike, domaće i inozemne. Djelo je popularnoznanstvenoga karaktera, što je između ostaloga istaknulo i ljepotu donesenih primjera.

U razdoblju od 10. svibnja 1962. do 2. rujna 1973. Matičetov je u Reziји zapisao oko dvjesto četrdeset pripovijedaka o životinjama. U ovu antologiju uvrstio ih je ravno šezdeset. Osim njihove estetske vrijednosti — kakav li ih je samo užitak čitati! — ovi su tekstovi nov i dragocjen prinos znanosti za raznolika proučavanja, prvenstveno komparativna.

Matičetova antologija popraćena je opsežnim predgovorom (stranice 9—39), u kojemu je oertan kontinuitet sakupljanja i interesiranja za pripovijesti o životinjama, s posebnim osvrtom na Reziју, i u kojemu su dana neka obilježja izabranih primjera s obzirom na njihovo mjesto u slovenskoј usmenoj književnosti i u slavenskom, odnosno evropskom kontekstu. U tome je smislu napisana i kratka bilješka na stranicі 210, gdje autor navodi kako se rodila i kako se ostvarila ideja da se izda samostalna zbirka pripovijesti o životinjama iz Reziје.

U *Napomenama* (str. 211—228) autor donosi podatke o kazivačima što su zastupljeni u knjizi, odnosno navodi primjere što mu ih je koji kazivač govorio. Imena osoba, sela i zaselaka prvo je dao u rezijskom a zatim u službenom talijanskom obliku. Nadalje, u istom poglavlju, slijede podaci u vezi sa svih šezdeset objavljenih tekstova. Svugdje je ponajprije izvorni naslov iz zapisivačeva terenskoga dnevnika kako ga je on sam zabilježio ili formulirao s kazivačem pri samom zapisivanju teksta. Zatim slijedi datum zapisivanja teksta, broj (rjede stranica) u dnevniku i broj magnetofonskih traka, koje su pohranjene u Inštitutu za slov. narodopisje SAZU. K tome su još ponekad pridodane i neke kritičke napomene što ih je priređivač prethodno propustio navesti, neko tumačenje, upozorenje u vezi s objavljivanjem i tome slično. U posebnoj rubrici navodi varijante: prvo iz Reziје, a onda ostale slovenske, koje su već objelodanjene, i na kraju furlanske. U zadnjoj rubrici skraćuje se pažnja na međunarodno svrstavanje pojedinih pripovijesti: prvo prema kazalu Aarne-Thompsona; a ako to ne bi bilo dovoljno, onda i po drugim međunarodno utemeljenim pregledima (Bokke-Polivka) ili zbirkama građe (Dähnhardt). Autor je pregled tih međunarodnih povezivanja sastavio u tri tablice: stranica 230 — *Comparatio numerorum huius editionis cum indice internationali Aarne-Thompson 1961 vel aliis indicibus*).

Na stranicama 228. i 229. stoji literatura navedena s kraticama iz predgovora i napomena. Na kraju je širi sažetak na talijanskome jeziku.

Josip KEKEZ